

ממצא נדיר המעיד על פעילות בבית המקדש

ממצא ראשון מסוגו, המעיד על פעילות בבית המקדש, התגלה לאחרונה: חפץ קטנטן שנראה כי שימש "אישור" לשמירת חפץ או מזון בטהרה במתחם הר הבית ובית המקדש השני.

בחפירות ארכאולוגיות של רשות העתיקות מתחת לקשת רובינסון שבגן הארכאולוגי של ירושלים נחפרו שכבות העפר שכיסו את יסודות הכותל המערבי, כ-15 מ' מצפון לפינה הדרומית-מערבית של הר הבית. שכבת עפר זו, שמעליה הונח ריצוף הרחוב ההרודיאני - הוא הרחוב הראשי של ירושלים בימי הבית השני - מתוארכת למאה הראשונה לספירה (שלהי ימי הבית השני). עם תחילת החפירות בשטח זה החליטו הארכאולוגים שכל העפר היוצא מהחפירה ינופה בצורה מדוקדקת (סינון רטוב עם מיון קפדני של שארית החומר שבנפה). פעולה זו נעשית בשיתוף אלפי תלמידים בגן הלאומי עמק צורים.

במהלך הסינון התגלה חפץ זעיר (בגודל כפתור, כשני ס"מ קוטרו) עשוי טין, ועליו טבועה כתובת בארמית המורכבת משתי שורות - בשורה העליונה "דכא", ומתחתיה "ליה". "דכא" או "דכיי", בארמית פירושו טהור. במילה "ליה", לאחר אות היחס "ל" באה הצורה המקוצרת (שתי אותיות מתוך ארבע) לשמו של אלוהי ישראל.

לדברי מנהלי החפירה מטעם רשות העתיקות, הארכאולוגים אלי שוקרון מרשות העתיקות ופרופ' רוני רייך מאוניברסיטת חיפה, משמעות הכתובת היא "טהור ליה". ככל הנראה, החפץ נושא הכתובת שימש לסימון מוצרים או חפצים שהובאו לבית המקדש, והכרח היה שיהיו טהורים. טביעת חותם זו היא כנראה מן הסוג המכונה במשנה (שקלים פרק

ה', א'-ה') בשם "חותם". ככל הידוע לנו, זו הפעם הראשונה שחפץ כזה או דומה לו מתגלה בחפירות ארכאולוגיות, והוא מהווה עדות ארכאולוגית ישירה לפעילות בהר הבית ולעבודת המקדש בימי הבית השני. מסכת שקלים מספרת על סדרי המינהל בהר הבית, שהחפץ שימש בו, כפי שנכתב: "מי שהוא מבקש נסכים, הולך לו אצל יוחנן שהוא ממונה על החותמות, ונותן לו מעות ומקבל ממנו חותם, בא לו אצל אחיה שהוא ממונה על הנסכים ונותן לן חותם ומקבל ממנו נסכים". אין ספק כי מדובר בממצא מרגש ביותר.

המשנה במסכת שקלים מוסיפה ואומרת כי ארבעה חותמות היו במקדש, וכתוב

בהקשר זה וברוח חג החנוכה מזכיר ארכאולוג מרחב ירושלים ד"ר יובל ברוך כי "בגמרא כתוב (תלמוד בבלי, מסכת שבת פרק ב: דף כ"א) שגם פך השמן היחיד הטהור שהתגלה במקדש לאחר ניצחון החשמונאים על היוונים, היה 'מונה בחותמו של כוהן גדול' - כלומר: החותם העיד על כך שהשמן טהור וניתן להשתמש בו בבית המקדש. כזכור, פך שמן זה היווה בסיס לנס חנוכה בכך שהספיק להדלקת המנורה למשך שמונה ימים".

בנוסף לחפץ זה, התגלו במקום ממצאים נוספים המתוארכים לימי הבית השני, חלקם אף קדומים והם מימי החשמונאים - כגון נרות שמן, סירי כישור עשויים חרס וכפית כישור - שהכילה שמנים ובשמים, וכן מטבעות של מלכים חשמונאים, כגון אלכסנדר ינאי ויוחנן הורקנוס.

בניית הכותל המערבי: הורדוס התחיל, אבל לא סיים

פרופ' רוני רייך מאוניברסיטת חיפה ואלי שוקרון מרשות העתיקות: מקווה טוהרה שנחשף מתחת לכותל המערבי של הר הבית מעיד כי בניית הכותל המערבי בהר הבית לא נשלמה בימיו של המלך הורדוס.

המערבי המושתת על הסלע - שהוא גם יסודה המערבי של 'קשת רובינסון' - קשת עצומה שנשאה גרם מדרגות שהוביל מן הרחוב הראשי של ירושלים אל הכניסה למתחם בית המקדש.

לדברי פרופ' רייך, "במהלך העבודות התברר כי בסלע הטבעי מצויים שרידים חצובים של מתקנים שונים, ובהם בורות מים, מקוואות טוהרה ומרתפים. אלה, השתייכו לשכונת בתי מגורים שהתקיימו במקום לפני שהמלך הורדוס החליט על הרחבת מתחם הר הבית. ההיסטוריון היהודי בן התקופה יוסף בן מתתיהו מספר שהורדוס החל במפעל ההרחבה של המתחם בשנה השמונה-עשרה למלכותו (שנת 22 לפסה"ס), ומגדיר את ההרחבה כ"מפעל הגדול ביותר ששמעו עליו בני אדם מעולם".

כי אחד ממקוואות הטהרה ממוקם בדיוק בתוואי הכותל המערבי. הבנאים מילאו את המקווה בעפר, הניחו על העפר שלוש אבנים שטוחות גדולות, ובנו את הנדבך הראשון של הכותל על גבי סתימה זו.

משהוחלט על ההרחבה, הופקע השטח, והוסרו קירות הבתים עד הסלע. את המתקנים החצובים בסלע מילאו בעפר ובאבנים, על מנת שניתן יהיה לבנות עליהם. משנקבעו פינות הר הבית הוחל בהנחת הנדבך הראשון, התברר

מי בנה את כותלי הר הבית? כל מורה דרך וכל תלמיד המצוי בתולדות ירושלים, ישיב מיד שהיה זה הורדוס. ואולם, בחפירות הארכאולוגיות בצד תעלת הניקוז העתיקה של ירושלים התגלה לאחרונה מקווה טהרה קדום, שמערער את התפיסה הארכאולוגית המקובלת בנוגע לאחריותו הבלעדית של הורדוס על הבנייה.

לאחרונה נערכו פעולות תמיכה ואחזקה בריצוף הרחוב הראשי של ירושלים מלפני 2000 שנה, ששימש עולי רגל שעלו לבית המקדש. זאת, במסגרת פרויקט לחשיפתה מחדש של תעלת הניקוז שעברה מתחת לרחוב, ועברה מבריכת השילוח בעיר דוד עד לגן הארכאולוגי של ירושלים שליד הכותל המערבי. החפירות מתנהלות באתר מטעם רשות העתיקות בשיתוף רשות הטבע והגנים והחברה לפיתוח מורח ירושלים, במימון עמותת אלע"ד, והן מנוהלות בידי הארכאולוג אלי שוקרון מטעם רשות העתיקות, בסיועו של פרופ' רוני רייך מאוניברסיטת חיפה.

בחפירה מתחת לרחוב המרוצף שליד קשת רובינסון, נחשפו קטעים של יסודות הכותל

ניפוי של העפר מתוך המקווה החתום העלה שלושה נרות חרס מן הטיפוס שרווח במאה ה-1 לספירה. בנוסף, הוצאו בניפוי שבעה-עשר מטבעות ברונזה הניתנות לזיהוי. דרי' דונלד אריאל, אוצר המטבעות של רשות העתיקות, קבע כי המטבעות המאוחרים ביותר (ארבעה במספר) נטבעו בידי הנציב הרומי ולריוס גרטוס בשנה 17/18 לספירה. פירוש הדבר שקשת רובינסון, ואולי חלק ארוך יותר של הכותל המערבי, נבנו לאחר שנה זו - כלומר: לפחות 20 שנה אחרי פטירתו של הורדוס (שחלה - לפי הסברה הרווחת, ב-4 לפני הספירה).

נתון ארכאולוגי זה ממחיש את העובדה שבניית כותלי הר הבית וקשת רובינסון הייתה מפעל אדיר שנמשך על-פני עשרות שנים והוא לא הושלם בימיו של הורדוס.

ממצא דרמטי זה מאשש את תיאוריו של יוסף בן מתתיהו המספר כי רק בימיו של המלך אגריפס השני (נינו של הורדוס) הסתיימה העבודה, ועם סיומה נותרו בירושלים שמונה-עשר אלף מובטלים.

בחפירה ארכאולוגית של רשות העתיקות התגלה בית מרחץ בן כ-1,600 שנה

עבודות על תשתיות מים מודרניות סמוך למושב תרום שבשפלת יהודה חשפו שרידי בית מרחץ עתיק מהתקופה הביזנטית. בעקבות עבודות של חברת מקורות להנחת מערכת חמישית להספקת מים לירושלים, ביצעה רשות העתיקות בחודשים האחרונים חפירה ארכאולוגית אשר העלתה ממצאים מרשימים.

לדברי די"ר רינה אבנר, המנהלת את החפירה יחד עם די"ר יצחק פז מטעם רשות העתיקות, מדובר בבית מרחץ בגודל 2020x מ', המתוארך למאות הרביעית-חמישית לספירה. בשטח ניתן לראות את שרידי החדר הקר, חדר המים הפושרים והחדר החם, וכן את החצר שנצמדה מצפון-מזרח לחדרי המרחץ. באחת הפינות של החצר הייתה בריכה קטנה של מים קרים, שאליה עלו מן החצר בשתי מדרגות. לדברי די"ר אבנר, ייתכן שבית המרחץ שימש אורחן על דרך

עתיקה שחצתה את דרום עמק איילון לאורך נחל הראל, וייתכן גם שהיה חלק מאחוזת כפרית של בעל אדמות אמיד - ממש כמו שהיום ניתן למצוא בריכות בלטרון ובקיסריה. הרחצה בבתי מרחץ בתקופה הביזנטית המשיכה את המסורת הרומית; בתי מרחץ דומים נמצאו בעבר

קיבוץ שמרת אירוח כפרי

המקום מעניק תחושה של רוגע ושלווה וחופשה באווירה כפרית

- * מועדון מרווח לכנסים, להרצאות ולאירועים
- * חוות סוסים * בריכת שחייה בעונה

טלפון להזמנות: 04-9854863/97, 054-7748491
פקס: 04-9854883, www.at-shomrat.com/bb

הקיבוץ נמצא בגליל המערבי, על כביש עכו נהריה, בסמוך לים. במקום 32 חדרי אירוח למשפחות ולקבוצות.

החאן של גץ

* צימרים * טיולי שטח * לדוגות ולמשפחות

במושב כרם בן זימרה, גליל עליון

נעים מאוד אני חומוס!

הנחה לשביליסטים
הקפצות לשביליסטים, מתנה מתאים גם להתיים

בקרואות: www.gets10.com
דפח איתנו: 0507-630889
פחח לט: urigets@012.net.il

תמונות: סשה אלכוב